

Egy tágas, időtlen nyári délutánon, a tiszta tekintetű égbolt derűs pillantása alatt sétáltam a parton. Könnyű szívvel és könnyű léptekkel haladtam céltalan, mégsem értelmetlen utamon. A szabad kóborlás határtalansága szinte

16 Harmati Minka

SZABADON

megrészegített, az illatok és színek bódító koktélya egészen felszabadított. Úgy tűnt, hogy az egész világ gondtalanul játszik. Az incselkedő szél hajamat cirógatta és szoknyám alá bújt; a virágok lenge, tarka ruhájukban illegették magukat; a fecskék szertelenül cikáztak. A folyó tükrén huncutul kacsingatott a napfény, a vízen hattyúk lebegtek, a levegőben nyüzsgő bogárrajok vibráltak. Minden a létezés édes dalát zengte, s úgy tűnhetett, hogy e tökéletes, törékeny csoda soha nem ér véget.

A varázs mégis megtört, amikor az Ég alatti világ színes, zajos parádéjára egy kis árnyék vetült. Egy lassan kúszó felhő finom fátylat borított a Napra, s egy pillanatra borongósabbá tette az önfeledt jókedvet. Az elgondolkodó égbolt magasából sejtelmes, távoli madárszó hangzott fel. Nem dalamos rigóének vagy rakoncátlan fecskecsivitelés, hanem a nyári vidámságban koravénnek ható, kissé panaszos beszélgetés: a vadludak gágogása. Közeledő hangjukat lassan a látvány is követte. Nagy csapat esetlen, rövid szárnyú madár vonult át az égen. A formátlanul keringő, szétszórt gyülekezet kis idő múltán, rejtett vezényszóra kezdett alakot ölni. Egyikük kivált a tömegből és céltudatosan az élre tört. A finom jeladásra a kavargó madárraj rendeződni kezdett, és valami titkos belső ösztön szerint lassan mindenki megtalálta helyét a sorban. Ék alakban törtek előre a Nap felé, és a seregnyi kis szárnyas vándor az úti cél bővületében fáradhatatlanul repült az alkony ölelésében. Alakjukat idővel elnyelte a messzeség, de tovatűnő égi jelenlétük még hosszan visszhangzott a beköszöntő éjben.

A nyár életteli zsongását az év rendje szerint csendesebb idők követték. A séták nem maradtak el, csak a táj mutatott egészen más arcot. Pár hónap múlva már az ősz izzó avarköpenyét lobogtatta a szél, majd szikrázóan tiszta, puha hópalástot öltött a világ. A nappalok rövidülésével a csönd egyre mélyült, még az erdő neszei is melegebb kuckókba húzódtak. Az éjszaka nyugalma fölött a csillagok őrködtek, a levegőt a fagy élesre csiszolta. Egy hűvös délutánon a tél hallgatólag kristálypalotájába ismerős hangok szűrődtek be. A vadludak zsbongása messziről érkező égi üzenetnek tűnt. Mérhetetlen szabadságvágy járt át: vissza se nézve szálltam volna velük a messzeségbe. Még sokáig álltam ott a távolodó madarak szabályos röptét csodálva.

Az ég vándorai mindig is közel álltak hozzám. Legjobban talán a mozgékony kismadarakat kedvelem. Elevenség lüktet szaporán szívükben, s könnyű, levegős testük az anyag tehetetlenségére fittyet hányva bármikor szabadon felroppen, akár egy gondolat. Mintha nem is testük volna, hanem a levegő szilárdulna meg a madárlélek körül. Játékosságuk, 17 pajkos kedvességük és kíváncsiságuk örömet hoz a világba. Még télen, a nagy lassúság idején sem hagy alább az életkedvük: ők a remény füрге hírvivői. A vörösbegy lelkes öröme átsüt szürke tollruháján, és melegen tartja szívét a legkeményebb fagyokban is.

„A cinke csillagot lép a hóba. Lépne bár egy napot, melegebb volna.” (Ratkó József) És hozzák is a Napot, mert minden fürgé cikknásuk az élet egy-egy kis fénysugarát hozza a földre. Franco Zeffirelli *Napfivér*, *Holdnővér* című filmjének egyik legszebb jelenete, amikor Francesco Bernardone, a háborúból nagybetegen hazatérő ifjú katona lázalmából madárdalra ébred. Az ágy baldachinjának fátylán át egy másik, eddig sosem látott világot fedez fel: a tavaszi szél játékát, a napfényben fürdőző nincstelen, mégis végtelenül gazdag kismadár szabad boldogságát.

A ragadozó madarak méltóságteljes szárnyalásukkal az égbolt királyai, a Nap helytartói. A régi történetekben gyakran bukkannak fel uralkodók közelében, és a szárnyas napkorong is erre az ősi kapcsolatra utal. Rét, az egyiptomi napistent sólyomként ábrázolták, a római uralkodók halálakor pedig egy sast engedtek szabadon, hogy a császár lelkét elvigye a másik, örök birodalomba. A világfa tetején trónoló, a lét körfogását onnan igazgató mitológiai madarak a szellem fényét őrzik fészükben és repítik szét szerte a világban. A Nap hevíti át és lobbantja lángra a tűzmadarak gyűlékony levegő-anyagát is: a főnix a szellemtől áttüzesedett, lobogó lélek. E különleges madár ötszáz évente indul útnak Keletről, majd a libanoni fák hús árnyékában kicsit megpihen, és cédrusillatú szárnyán a Nap városába, Héliopoliszba repül. Illatos füvekből rak puha fészket egy oltáron, ami lángra kap a főnix melegétől, s együtt hamvadnak el. A madár harmadnapra újjászületik hamvaiból, s a tűztől izzó új élet visszarepül hazájába.

Más madaraknak nem a levegő, hanem a víz az igazi lakhelyük. Természetes közegükben tökéletes otthonossággal mozognak: a récék a vízisielés bajnokai, a hattyúk kecses könnyűbúvárok, míg a gémekek higgadt és hallgatag halászok. Nedvességgel átitatott lényük kevésbé légies, és ha elhagyják zárt, rejtett világukat, bizonytalanná válnak. Vízi eleganciájuk a szárazföldön esetlenségévé nehezedik, ahogy csámpásan totyognak vagy sután állodogálnak a parton. Röptük sem olyan magától értetődő, könnyed szárnyalás: a repülés inkább kihívás számukra, semmint gondtalan játék. Földrészeket átívelő

utazásaik a kitartó és állhatatos törekvés diadalát hirdetik: úrrá lesznek a bennük keringő víz medret kívánó, lehúzó erején, s fáradhatatlanul haladnak céljuk felé, hogy aztán újra megpihenjenek egy szép tó sima tükreán, vagy békésen ringatózzanak egy folyó hullámain.

18 Így hullámoznak együtt a lét sodró árában a szerelmesek is. Egy más tekintetében fürdenek, és a pillanat hevében megszártkozva szabadon szállnak az idő fölé. Nem gondolnak a holnappal és nem félnek a magasságtól, csak a birtoklás szűkös, fullasztó csapdája verheti béklyóba lábukat.

Egy magyar népdalban a bánkódó szerelmes igyekszik visszacsábítani távol lévő galambját, s e szavakkal csalogatja: „Madárkám, madárkám, csináltatok neked gyémántból kalitkát, ezüstből padlócskát. Én es adok neked zsemlecipőt enned, zsemlecipőt enned, muskotálybort innod”, mire a madár így felel: „Nem szoktam, nem szoktam, kalitkában lakni, kalitkában lakni, padlócskán sétálni, zsemlecipőt enni, muskotálybort inni. Csak szoktam, csak szoktam ágról ágra menni, ágról ágra menni, harmatvizet inni, harmatvizet inni, famogurát enni.” Nincs az a csillogó gyémántkalitka, amire egy madár felcserélné a Nap ragyogását, a harmatvíz tiszta üdeségét és az ágról ágra szárnyaló szabadságot.

Csak a háziállatként tartott madarak adják fel ezt a függetlenséget, s begyüket nem a szabadság friss levegője, hanem a biztos eleség kényelme dagasztja. A háziasítás: madárgyilkosság. A madárlét lényegét öli meg, mert a levegő tágassága helyett a föld szűkösségéhez köti őket. De teljesen mégsem feledik a repülést, ezért olyan szívfájdító az ideges és zavart állatkerti madarak látványa is, akik a szabad szárnyalás képességétől megfosztva vergődnek tehetetlen rabságukban. Maupassant sorai ezt a madártorzót festik le: az elnehezült, de égbe vágyó lélek elérhetetlen álmát. A kényelmes élet kalitkája örökre bezárul, s szárnyát szegi minden magasba irányuló törekvésnek.

*Lenn háziludak csapata zajog.
Lomhán topognak, lábuk összedermed,
Terelgeti egy rongyos, árva gyermek
És lassan ingnak, mint nehéz hajók.
Figyelnek a bucsúzó kósza neszre,
Fejük kinyújtják s nézik, egyre nézik
A vadludak iramló szökkenésit
És vágnak ők is szállni messze-messze.*

*Emelgetik a szárnyukat erőtlen,
Ágaskodnak s a zajt remegve hallják
És összezsibbadt, átfülő erőkből
Sajogva kél az álmodott szabadság,
A lanyha partok messze tájak álma,
A hómezőn riadt vággyal sivítnak
S jajongva, a bús égre kiabálva
Soká felelnek tűnő társaiknak.*

19

Pedig a messzi tájak álma ott él minden madárban. Az izgatott gyülekezet búcsúzik régi hazájától, és egy új világ szólításának enged. A nagy költözés talán egy még hosszabb, végső utazásra készíti fel őket. A tollas hírnökök ég és föld összekötői, élet és halál tudói. Ismerik a láthatón túli régiók titkait, könnyű kis lélek-testük átjárhat a lét és nemlét vékony fátylán.

A földi élet utolsó pillanatában a lélekmadár kiszáll a testből és elfoglalja valódi lakhelyét a csillagok közt. Főként az éjszakai madarakon érezhető a túlvilág érintése. A baglyok felvillanó szemében a másvilág tükröződik, hangjukban idegenség sikolt. Mintha kerek szemük bölcs közönnyel pásztázná az élet sebesen forgó kerekét, s egyszerre látnák a lét mindkét partját a sötétben: az innensőt és a túlsót is. S mi másról beszélgetett volna Szent Ferenc szárnyas barátaival, ha nem az isteni birodalom szépségéről, amit a madarak olyan közelről ismernek?

A természet hangjai nem zajok, hanem jelek: egy letűnt harmónia emléknymai. Csendje sosem steril, üres némaság, hanem az egység színes összhangzata. A harkályok kopácsolásának szabályos ütemét tücsökhegedű és békakórus kíséri. A fák panaszosan nyöszörögnek a szél suttogásától, és megbújó állatok neszei lopóznak a bokrok árnyékában: a száraz falevek csörgésébe minden lépéssel ágak ropogása vegyül. A méhek zsongása elszenderíti a daloló erdőt, de a szajkók éles riadójára időnként felkapja fejét.

Bárhol legyen is, az erdő kívül esik a civilizáción, mert a természet rezervátum: az elveszett édenkert maradéka. A madarak, az aranykori idill szónokai pedig napkeltétől napnyugtáig zengik a pillanat önfeledt énekét. Nem vetnek, nem aratnak, csőrükben mégis búzaszem aranylik és harmatvíz csillog, szárnyuk alatt szabadság repdes, fészükben bizalom lakik. Nem rekednek meg a múlt szűk folyosóján, nem döngetik a jövő kapuját: a kitaruló jelen tágas égboltján elsuhanak az idő fölött.

Egyszer tél végén nem a vízparton, hanem a városon át vitt az utam. A kihalt főtér sötét, komor magányát váratlanul egy kedves hang oldotta fel. Egy feketerigó tavaszhívó éneke ragyogott fel az estében, rögtön egy kis

fényt varázsolva a februári szürke közönybe. A rigó szokása szerint magaslaton dalolt, mintha onnan jobban meghallaná kérését az Isten: vessen egy pillantást a kifakult és megdermedt földre, s árássza el újra színekkel, hangokkal és illatokkal a világot, hozza el ismét a tavasz évről évre visszatérő, mégis megunhatatlan csodáját.

20 És a tavasz eljött. A hajnal belepirult a március üde csókjába, s madarak fújtak ébresztőt a félálomban hunyorgó Napnak. A lelkes köszöntésre szeme tágra nyílt, és mosolyától a harmatcseppek megremegtek, a bogarak örömtáncot jártak, a virágok meglazították könnyű, színes köntösüket. A fák kemény kérge alatt új élet csörgedezett, és a rügyek feszülő mellénye szétpattant a boldogságtól. Majd a tavasz füledt nyárba fordult, s csak a délutáni frissítő zápor hűtötte le a túlhevülő jókedvet. A madarak vígan hancúroztak a langyos pocsolyákban, a békák elégedetten brekegtek. Az alkonyuló ég lángoló színeibe egy vadlúdcsapat rajzolt díszítősort, s a lenyugvó Nap aranyhidat bocsátott a vízre.

Az évszakok jöttek-mentek, de a vadludak velem maradtak. Ha a hétköznapok monoton üteme igába hajt és tehetetlen lomhaságba taszít, néha felbukkannak a semmiből. Váratlanul tűnnek fel az égen, mindig ugyanúgy: az ősi rendet követve, egymást előre hajtva. Van, hogy csak a hangjukat halom, ezt az égi emlékeztetőt, mely egy szabadabb életről hoz hírt. Ilyenkor egy nagy sóhajjal kifújom tudómból a megszokás áporodott levegőjét, s a következő lélegzettel már éltető tetterőt szívok magamba. Alvajárásból magasugrás. Mintha ólmos álomból ébrednék, s szinte érthetetlennek tűnik, hogy lehetett addig benuult tompaságban pergetni az időt, ha egyszer a létezés ilyen éber is lehet.

A vadludak szabályos alakzata: végtelenbe kilőtt nyíl. Tökéletesen ismerik az életüket igazító rendet, de azt nem béklyóként vonsozlják, hanem hátukra veszik és szárnyakat növesztenek belőle. Mintha titkos belső iránytű vezérelné őket az ég felé, és lelkük szárnyalását nem húzza le a gravitáció, nem mossa el az eső és nem fújja el a szél. S ha értenénk beszédüket, mint a mesebeli juhász, biztosan kincset érő titkot súgnának le a magasból: „Barátom, hogyha Ember vagy, meg ne merj itt állni, / mert küldettünk: e fényből egy másik fénybe szállni.” (Angelus Silesius / Sík Sándor)